

De beschrijving van de bevrijding

In deze maanden is het vijftig jaar geleden dat de militaire operaties werden uitgevoerd, die uiteindelijk zouden leiden tot de bevrijding van Nederland. Nadat op 11 september 1944 de eerste Amerikaanse militairen ten zuiden van Maastricht de Belgisch-Nederlandse grens overschreden en op 12 september Noordbeek en Mheer als eerste gemeenten in Nederland werden bevrijd, zou het nog acht maanden duren voordat de Duitse troepen in West-Nederland capituleerden en de bevrijding een feit was. Omvangrijke gevechtshandelingen vonden vooral plaats tussen medio september en begin december 1944.

Het bekendst is daarvan de operatie *Market Garden*, waarover in deze uitgave een artikel van dr. H. Amersfoort is opgenomen. Het in dit artikel ook vermelden van de door de Duitsers nagestreefde operationele doelen werpt een ander licht op het verloop van deze operatie. Dat geldt tevens voor de daarop volgende operaties die leidden tot het openen van de haven van Antwerpen en de bevrijding van Nederland bezuiden de grote rivieren.

Vanaf medio november '44 bleef de frontlijn tussen de geallieerden en de Duitsers in Nederland geruime tijd min of meer stabiel, omdat het geallieerde zwaarte-

punt in dit deel van het Westeuropese operatiegebied was verlegd naar het Rijnland met Keulen als belangrijkste doelwit. Eerst na de overgang over de Rijn bij Wesel op 23 maart 1945 werd weer een grote operatie op Nederlands grondgebied uitgevoerd en begon de bevrijding van Noord-Nederland. Daarbij werd op 11 en 13 april de Gelderse IJssel overschreden en de opmars in westelijke richting voortgezet, waarna op 5 mei 1945 de Duitse capitulatie volgde. Van de vermelde acht maanden hebben dus gedurende drie maanden intensieve gevechten op Nederlands grondgebied plaats gevonden.

In schril contrast met deze drie maanden, die nodig waren Nederland te bevrijden, staat de tijdsduur van slechts vijf dagen, waarin Nederland in de periode van 10 tot 14 mei 1940 onder de voet werd gelopen. (N.B. In Zeeland hebben de Nederlandse troepen de gevechten nog tot 18 mei voortgezet.)

Het is op zijn minst opmerkelijk te noemen, dat de gewaarschuwde Nederlandse krijgsmacht na vele maanden van voorbereiding tijdens de mobilisatie, in zo korte tijd moest capituleren voor een (Duitse) tegenstander die qua mankracht minder sterk was. Even opmerkelijk is het verloop van de gebeurtenissen in september 1944. Na bijna vernietigend te zijn verslagen en na een lange en chaotische terugtocht door Frankrijk en België, wisten de Duitsers de hen achtervolgende geallieerden de doortocht naar Noord-Nederland te beletten. Bovendien wisten zij vervolgens door (hardnekkig) verdedigend optreden en het uitvoeren van tegenaanvallen in Zuid-Nederland, gedurende bijna twee maanden omvangrijke geallieerde eenheden te binden en verliezen toe te brengen.

Over de dramatische meidagen van 1940 is uitgebreide (vooral) Nederlandstalige literatuur voorhanden. Na o.m. Wilsons *Vijf oorlogsdagen en hun twintigjarige voorgeschiedenis*, de zgn. „Groene serie” van de Sectie Krijgsgeschiedenis van de Generale Staf (voorganger van de Sectie Militaire geschiedenis) en de bekende boeken van E.H. Brongers, is voorlopig het laatste woord gezegd in *Mei 1940. De strijd op Nederlands grondgebied* van H. Amersfoort en P.H. Kamphuis. Het is opvallend dat – de operatie *Market Garden* uitgezonderd – in tegenstelling tot de gebeurtenissen in mei 1940, over operaties in 1944 en 1945 op het Nederlandse grondgebied betrekkelijk weinig militair-wetenschappelijk literatuur beschikbaar is. Met name betreft dit de Nederlandstalige uitgaven.

Het bekendste overzichtswerk is het boek van B. Koning, *Bevrijding van Nederland*. Het boek is reeds gedateerd en geeft een beschrijving van de gebeurtenissen, maar nauwelijks enige analyse. Verder zijn er verscheidene uitgaven, die betrekking hebben op bepaalde (delen van) operaties en die in het algemeen ook voornamelijk beschrijvend van aard zijn. Overigens moet worden opgemerkt, dat de zeer omvangrijke literatuur over de operatie *Market Garden* in sterke mate betrekking heeft op dat deel van de operatie, dat wel wordt aangeduid als de *Slag om Arnhem*. Momenteel is er dus geen modern overzichtswerk beschikbaar, waarin de operaties, die leidden tot de bevrijding van Nederland, op verantwoorde wijze zijn beschreven. Het verloop van de gevechten is weliswaar vaak beschreven maar er is niet of nauwelijks aandacht voor de aspecten als de militairstrategische situatie, haar interpretatie door de bevelhebbers, de beschikbaarheid van eenheden en de gevechtsbereidheid ervan, de wijze van besluitvorming op de verschillende bevelsniveaus, vrijheid van handelen, opleiding en training, logistieke ondersteuning en infrastructuur.

Michael Howard heeft in zijn boek *The causes of war* aangegeven, dat een evenwichtige geschiedschrijving van militaire operaties dient te berusten op studie:

- in de breedte; d.w.z. de onderzoeker moet een relatie leggen met de ontwikkelingen in de wijze van oorlogvoering;
- in de diepte; wat inhoudt dat uitgebreide bronnenstudie dient plaats te vinden; en
- in de context; dit houdt in, dat ook de maatschappelijke, culturele en andere relevante facetten mede in de beschouwingen moeten worden betrokken.

De artikelenserie die in de *Militaire Spectator* zal verschijnen en het speciale *Bevrijdingsnummer*, dat voor mei 1995 is gepland, zal slechts ten dele in de genoemde leemte kunnen voorzien. Een boek met een overeenkomstige opzet als het eerder genoemde *mei 1940* voorziet in een lacune en een behoefte. Een dergelijk werk is niet alleen van belang voor de militaire historicus of een belangstellende, maar ook en vooral voor de verdere vorming van de militair. De redactie vertrouwt erop, dat de militair-historici van de krijgsmacht zich die kans op baanbrekend werk niet laten ontnemen.

